

Eörsi István

KÉT FELSZÓLALÁS

LEHETETLEN ÁLLAPOT*

Kedves Barátaim,

tegnap, míg hallgattam vitánkat, támadt egy látomásom: ég egy ház, a lakók az udvaron, háttal a tűznek, az égboltra merednek, és megpróbálják élvezni pirosas visszfényeit.

Lehetetlen állapotnak tartom, hogy másról beszéljünk a pódiumon, és megint másról, suttogva egymás között.

Téziseiben *Pető Iván* elvlasztja egymástól a „politizálás eredményeit, illetve kudarcait” az érzelmi és közérzeti szempontoktól. Ez azonban képtelenség. Egy párt hitele például nem kis mértékben függ érzelmi-közérzeti komponensektől, mégis döntően befolyásolhatják politizálásának eredményeit.

Megbámultam magam is a kormányzati munka eredményeit, hiányosságait és a tennivalókat összegző monstre jelentést. Elismeréssel adózom ennek a roppant munkának – de egy percre sem hiszem el, hogy ezen a formális módon hiteles képet alkothatunk teljesítményünkről. Mit szólunk például ahhoz a rubrikához, mely tudatja velünk, hogy a program médiatörvényt írt elő, a rádió és televízió vezetőnek kinevezését, és mindez meg is valósult. Hogy ezt sikernek foghassuk fel, el kell felejtenünk, egyebek között, hogy kik ezek a vezetők, és mit képviselnek. *Peták István* például ideológiailag sokkal közelebb áll *Nahlik Gáborhoz*, mint *Hankiss Elemérhez*; *Hajdú Istvánt* egyenesen a pártállamból örököltük, helyettesét pedig *Boross Pétertől*.

A különféle gazdasági mutatók szintén lenyűgöző sikereket sejtetnek. Ezeket nem is tagadom, de azért van egy bökkenő. Igen mérvadó szakembertől hallottam – nevét hadd ne áruljam el –, hogy az úgynevezett *Tocsik*-ügy, melyet nevezhetünk *SzokaiSuchmann*-ügynek, vagy akár *Boldvai* – *Budai*-ügynek, és most a rám oly jellemző tapintatból több nevet nem is mondok, tehát ez a sokféleképp nevezhető botrány összecszerúségét tekintve nem tartozik a 2000 legjelentősebb ügy közé. Ezt az állítást én nem tudom ellenőrizni, ezért alkura is hajlandó vagyok, legyen ezer vagy ötszáz – de akármennyi is, annyi bizonyos, hogy amikiskapitalistatranszformációknélviselhetetlenülzülött formák közt megy végbe. A diadalmas adatok – ame-

lyek valóságtartalmában nem kételkedem – a visszájára fordulnak, ha az emberek azt érzik, hogy nem gazdasági kényszerek miatt, és nem is a jövőbeli felemelkedés érdekében szegényednek, sőt nyomorodnak el, hanem kormánypárti funkcionáriusok által támogatott szemérmetlen nyereszkeszűk korlátlan étvágyának áldozatai.

Elutasítom azt a mi vezetőink körében is tapasztalható életbölcseletet, mely szerint a piactársadalomra való átmenet szükségképpen rúg, és ezért ezt az utat mindenáron meg kell rövidíteni. Minden áron: vagyis a legrútabb változatok alkalmazásával is. Ez a rezignáció, a rossz előtt való fegyverletétel a szakadék széléig vezetett bennünket.

Vallomással folytatom: jó ideje rettegve veszem meg reggel az újságokat. A vádak, a konkrét és vélhetőleg konkrét nyomok szaporodnak, mi pedig jobb esetben hallgatunk, rosszabb esetben naiv és csacsi füllentésekbe és mellébeszélésekbe bonyolódunk. Ezekből a mentegőtödzésekből – hogy *Budai György* nem párttag, hogy az *Utilitas*nek nincs köze az *SZDSZ*-hez és így tovább – csak úgy süt a rossz lelkiismeret. Ennek örülhetnénk is: eddig azt mondtuk, hogy az *SZDSZ* az egyetlen párt, amelynek feltétlenül tiszta a keze. Most legalább azt mondhatjuk, hogy az egyetlen olyan párt vagyunk, amely képes a lelkiismeretfurdalásra. Az *MSZP*, mely messze lekörözve bennünket a *Szokai-botrány* valódi hőse, nyugodtan állítja, hogy semmi köze az egészhez, és még a parlamenti vizsgálat befejezését is követeli. Minél valószínűbbek a vádak, minél több adat támasztja őket alá, annál keményebben, sőt felháborodottabban tagadnak ennek a pártnak a vezetői. És a saját szempontjukból igazuk is van. Magyarországon évtizedek óta megszokták tőlük ezt a stílust – ők voltak mindennek az urai, minden szabad volt nekik, és ezért ma is ösztönösen elfogadják tőlük ezt a magatartást. Nem hisznek nekik, de nem is csalódnak bennük: azt nyújtják, ami várható tőlük. Mi azonban tisztaságot ígértünk, és eddig nem is okoztunk csalódást. Tőlünk mást vártak, és ezért image-unk elvesztése, ez az érzelmi-közérzeti folyamat roppant deficitre vezet. Ebből a szempontból a *Fidesz* sorsára rímel a mienk. A székházügy után az *MDF*-ben kevesen csalódtak, mert ki várhatna mást *Lezsák*- és *Boross*-féle államférfiaktól. De a fiatal demok-

ratáknak nem bocsájtották meg, hogy úgy viselkedtek, mintha se fiatalok nem lennének, se demokraták.

A botrány kitörése után néhány beszélgetés meggyőzött arról, hogy a jelenlegi körülmények között okos politikusok és üzletemberek elhíhetik vagy elhíthetik magukkal: mindenkinek csálnia kell, akinek legfőbb kincsünk, a többpártrendszer drága. Megfelelő pártfinanszírozási törvény híján ugyanis csak azért rendezhetők szabad választások Magyarországon, mert mindenütt akad néhány önzetlen közéleti szereplő, aki a demokrácia további virulása érdekében magára veszi a bünt, és néhány vállalkozó, aki – szintén nemes célokért – hajlandó zsebréválni néhány száz milliót.

Ha ez csak kicsit is így van, akkor szorgalmaznunk kellene egy működőképes pártfinanszírozási törvényt. Ez persze megint igen népszerűtlen javaslat volna ma, de talán csökkenteni lehetne az ellene irányuló, várható demagógiát és közutálatot, ha olyan törvényjavaslatot terjesztenénk be, mely a választási költségek határát alacsonyan szabná meg. Indoklásából nem felejthetjük ki, hogy a közélet megtisztításának a kényszere vezetett bennünket.

Ez lehetne a jövő útja – de mit csináljunk mostani helyzetünkkel? Se a hallgatás, se a hiteltelen mentegetőzés nem vezet ki az egyre mélyülő válságból. A fölényes hanglejtésű, nyílt hazudozás pedig nem áll jól nekünk.

Idáig felolvastam hozzászólásomat, mert pontos akartam lenni, de most áttérek a szabad beszédre, mert nem tudom, mit olvashatnék fel: nem látom a megoldást. Abban azonban bizonyos vagyok, hogy a tények teljesebb ismeretében magának a pártvezetésnek kell a lehető leghamarabb kivezérelnie bennünket – akár áldozatok árán is – ebből a helyzetből, amelybe belevezérelt.

**Beszéd az SZDSZ Országos Tanácsának ülésén, 1997. január 26-án*

AZ ERKÖLCSI SZEMLÉLET JOGÁÉRT*

Kedves Barátaim!

Személyes megtámadtatás miatt kérek szót, de ez csak lapos ürügy, mert *Halmai Gábor* egyáltalán nem támadott meg, igen udvarias és kedves volt velem, és abszolút túlélhetőnek tartom mindazt, amit mondott. Csak nem meggyőzőnek.

Azzal kezdem, hogy én a Bohó Róbert nevét egész életemben le nem írtam volna. Engem Bohó Róbert nem érdekel, és ha – most megint törvényt sértek – minden egyes besúgóról külön írnék, akkor semmi másra nem jut-

na időm. Bohó Róbert abban a percben vált közszereplővé, amikor egy Nagy Imréről elnevezett díjat kapott. És ezt én nem jogilag kifogásoltam, mert megítélésem szerint jogilag nem is kifogásolható, hogy egy kuratórium miként dönt. A kuratóriumot persze minősíti erkölcsileg, politikailag, hogy kinek és miért ad díjat, és hogy a több ezer egykori börtöntöltelék közül a helytállás vagy az önfeladás példáihoz vonzódik-e inkább. De jogilag nem kényszeríthető arra, hogy csak olyan embereket kapcsoljon össze Nagy Imre nevével, akik erre nem egészen érdemtelenek. Még kevésbé kifogásoltam jogilag, hogy Bohó filmet csinált Nagy Imréről. Ez esetben sem jogtalanság, hanem abszurditás történt. Jogi szempontból nem járhat ma kedvezőtlen következményekkel, ahogy ő a börtönben meg a Nagy Imre-perben viselkedett, még akkor sem, ha Halmai kegyes megfogalmazásával ellentétben e viselkedés vitathatatlanul viszolyogtató volt. De díjat nem azoknak adunk, akiknek viszolyogtató magatartása nem büntethető, és évfordulás filmet sem azzal készítettünk, aki még tíz évvel ezelőtt is, kényszer nélkül, szabad elhatározásából az egész ország nyilvánossága előtt elárulta a forradalmat, és ezen keresztül közvetve a szóbanforgó film hőst. Ez a film Nagy Imre születésének századik évfordulójára készült. Az efféle alkotások hitelét és hatását nagy mértékben befolyásolja, hogy olyan emberek készítik-e, akiknek köztük van hősük szellemiségéhez. Ezt a szempontot a jogi mérlegelés nem veszi, és nem is veheti figyelembe. Én elismerem, hogy nem követett el büntetendő cselekményt az a személy, aki megbízta Bohót a Nagy Imre-film rendezésével. De borzalmasan unom, hogy a plauzibilis erkölcsi értékmeghatározásokat egyoldalú jogi szemlélettel próbálják érvényteleníteni.

A jogi és az erkölcsi szemlélet viszonya nálunk áldatlanná fajult. Minthogy a tartós jogtalanság állapotában éltünk, a pártállam bukása után egész közéletünkben kialakult egy túlzottan egyoldalú jogász-pátosz, mely igényt tart arra, hogy az emberek megítélését merőben jogilag határozza meg. Szerintem ez nagyon helytelen felfogás.

A magyar értelmiség rossz lelkiismerettel került ki a Kádár-korszakból, és mind a saját szerepét, mind pedig az ország legújabbkori történelmét rossz kompenzációs módszerekkel próbálja a maga számára elfogadhatóvá tenni. Ilyen körülmények között elsődleges társadalmi érték volna, ha a jog nem gátolná, hanem segítené egy egészséges erkölcsi hierarchia kimunkálását. Ez előbbre való a spiclik jogainál. Amikor Bohó Róbertet egy Nagy Imréről szóló film rendezésével bízzák meg, vagy Nagy Imre-díjjal tüntetik ki, akkor szembe köpik a társadalomnak azt az

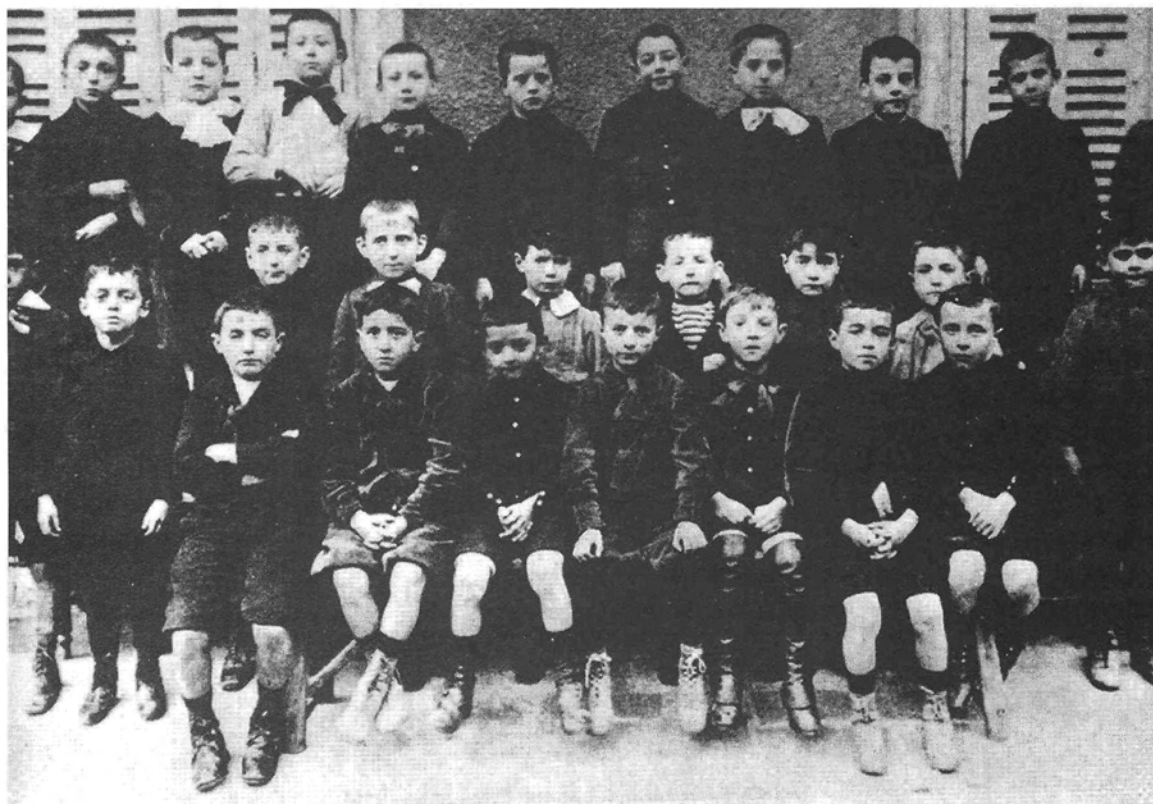
igényét, hogy tagjai érvényes erkölcsi hierarchia légkörében élhessenek.

Nem mindenben értettem egyet azzal sem, amit Halmi Gábor a Tocsik-üggyel kapcsolatban mondott. Ha a sajtó szerepét arra redukáljuk, hogy csak a nyilvános tárgyalást követően foglalkozhasson valamilyen bűncselekménnyel, akkor ezzel gátoljuk a bűncselekmények felderítését. A nyugati demokráciákban a sajtó szenzációhajászból csakugyan behatol a közszereplők magánéletébe, agyásztsemtiszteli, példányszám-emelés céljából rágalmaz, és így tovább, de megvan az a pozitív szerepe, hogy visszaéléseket tár fel, és megnehezíti a bűncselekmények eltusolását. Olyan korban élünk, amikor a politikai és a gazdasági elitek között egy – lehet, hogy jogilag most megint valami szörnyűséget követek el – nagyon mély és sokrétű összefonódás tapasztalható. Nem hessenthető el az a feltételezés sem, hogy a rendőri, az ügyészi és a bírói testületek sem maradtak érintetlenek ettől. Ezt az összefonódást mi sem jellemzi jobban, mint hogy egy újságcikk leleplezte Princz Gábor és Palotás János egyik különlegesen szembeszökő törvényszegését, melynek során egy belvárosi palota Palotás tulajdonába került. Minden normális államban azonnal vizsgálat indulna mindkettőjük ellen. Nálunk azonban még a sajtó is elhallgatott. Olyan

körülmények közt élünk, hogy a legsárosabbak megúszhatnak minden botrányt, mert kapcsolataik mozgósításával gondoskodni tudnak arról, hogy ne szembesüljenek az élet sötétebb, mondjuk így: rácsosabb tényeivel. Ezért nálunk a sajtó korlátozása, tehát az a követelés, hogy csak akkor szólaljon meg, amikor már megszületett valamely ügyben az ítélet, kizárólag a hatalmasságokat segíti abban, hogy a törvények fölött lébecoljanak.

Végezetül: tisztázni kellene a személyiségi jogok határait, mert szerintem itt lappang vitáink forrásvidéke. Ez végső soron jogászai munka. Abból kell kiindulni, hogy a személyiségi jogok csakis az emberek magánéletét védhetik, de a közügyekre nem vonatkozhatnak. A pártállam idején gyakorlatilag kétségbe vonták személyiségi jogainkat. Most kompenzálásképp mindenre ki akarják terjeszteni őket. Még Nagy Imrének az utolsó műveit is, amelyek periratok közt maradtak fenn, és amelyek az ország legújabbkori történetének és az utolsó évtizedek konfliktusainak megértése szempontjából létfontosságúak, a személyiségi jognak, meg az örökösödési jognak rendelik alá. A sok abszurditás között ez a legégbekiáltóbb abszurditás.

**Felszólalás az 1996-os Levéltári Napok konferencián.*

A marseillesi líceumban. Artaud a második sorban jobbról a harmadik. (1903.)

